

Új kávézó a Bocskai utcán

Kulcsár Attila

A kettőspont írásjel, amikor kiteszük, egy gondolatra akarjuk felhívni a figyelmet. Én itt most egy megvalósult gondolat elé teszem. Az épület egy gondolat magyarázata. Mert sok dimenziója nem mondható el egy mégoly összetett mondatban sem. Ott áll az utcán, és csak mutogatja falait, tetőit, aztán beinvitál tereibe. Sokan nem értik építészül, hogy mit akar mondani, le kell fordítani magyarra.

A történelmi városokat a motorizáció amortizálja. Csak jönnek az autók, a kamionok, és nem férnek el a szűk utcákon. Nyíregyháza akkor is bedugulna, ha annyi konflis közlekedne, ahány autó manapság. Az utcafronton álló, zárt sorú beépítések között nincs több hely. A régi sugaras utak küllői a centrumba vezettek, a piacra, boltokhoz, hivatalokba. Néha a küllőket közök, szűk utcák kötötték össze gyűrű-szakaszonként, hogy lerövidüljenek a horizontális távolságok. Béla, Kálmán, Géza, László, Nyár utca, Tavasz utca, Kert-köz, és a többiek. De ez egy idő után nem volt elég. Minden város védi a történelmi központját. Házait, tereit történelmének díszleteként. A központ nem forgószínpad. Itt csak olyan darab játszható, olyan rendezés, amelyik adottságnak tekinti a falakat. Aki modernet akar, csinált magának új várost – Chandigar, Brazília, Újpalota, Jóságos, Örökös földi lakótelep – hozzá való installációkkal, házakkal, utakkal. De a történelmi város nem lehet élethetetlen díszlet. Időről időre vitalitással kell megtölteni, mai élettel.

Ezért az urbanisták köröket húznak, eddig és ne tovább. Itt álljon meg a menet: a motoros, innen gyalogmenet. Ezért készülnek körutat a közök helyén, a régi udvarok tereiben, hogy a forgalmat széles forgalmi sávjaira tereljék, és egyirányúsítják a régi utakat, hogy a házsorok megmaradhassanak, a kerteknél elkerülő utakkal tiltják ki a városokból az átmenő forgalmat. Létrejön a gyalogos városközpont, sétálóutcákkal, promenád terekkel.

Kalata Gyula hatvanas években született várostervén két körút nyomvonalát fogalmazta meg Nyíregyházán. A Nagykörút megvalósítása, a „megforgatjuk az egész világot” szellemében, még bátran és olcsón szanálhatott negyven méteres szélességeket a közlekedés számára, és képes volt térfalakat építeni mellé lakóházakból. Mára már csak egy 400 méteres szakasz hiányzik belőle, a délkeleti íve.

A Belső körút már torzó maradt a rendszerváltásra, a rövid északi és déli szakasz csonkolt öleléseivel, mert ekkorra a területek városromboló kisajátítása és a városfejlesztés sem anyagilag, sem erkölcsileg nem rendelkezett legitím tőkével. Újratervezést javasolt a magántulajdont is mutató GPS. Párhuzamos forgalmú utcákkal, kis lépésekkel. Az Egyház utcai szakasz létrehozása kiüresítette a kasszát.

Elkészült a Szegefű – Bujtos – Bocskai – Szent István utcát összekötő körútszakasz. Osztottpályás burkolatán rohan a forgalom. Csak hát kerítések és tűzfalak között. Pedig a városközpontot zárt sorú beépítéssel szeretjük. Üzletekkel, kirakatokkal, vendégház helyekkel, kávézókkal, találkozókkel útjain, sétányain. Az új utak beépítésért kiáltanak. Az utat házsorok szegélyezik majd, szolgáltatásokkal a földszinten. Van már terv a Bujtos utca és a Bocskai utca közötti szakaszra, és a most valósult meg az első dicséretes lezárás a Bocskai és a Szent István közötti, vékony teleksávon, egy sarokházzal.

Krúdy városában a fiáker útját az esti szürkületben a zárt sorúságot kapualjakkal megszakított sötét ablakok sora követte, helyenként egy-egy kivilágított kocsmával. A Kossuth térről, kivezető utak mentén a középületek után ez a beépítési struktúra őrződött meg máig.

A kisvárosi polgárházak tiszta szobái, és néha a hálósobák is az utcafronton foglaltak helyet, redőnnel, nehéz függönyökkel, de ezzel együtt is a forgalom zaja miatt, korlátozottan használva. Ezek zavaró hatása miatt emelték meg a padlószintet, és költöznek ma az ilyen házak padlástereibe a hálóhelyek. A megemelt földszint alá városunkban csak néhány helyen került szuterén szint: a Széchenyi utcán, a Kálvin téren. Ezekben jó esetben borozó került, rosszabb esetben lebontották, mint a Palermo panzió házat. A használatukban zavart földszinti lakóterek kiadók lettek. A kereskedelem a plázákból megkísérel visszakerülni a gyalogos városi zónákba, és megszólítani a bámszokásokat kirakatokkal.

Ez a régi nyílászervezett, esetleg balluszterekkel díszített földszinti ablakok halála, mert parapetjeiket a padlóig lebontva kirakatok lesznek, vagy sok lépcsővel megközelíthető elárúsító szintjeikre nyíló üzletajtók. Ettől rosszabb, amikor a kereskedelem kirakatai nincsenek tekintettel hagyományos nyílásrendszerre, és faltesteket is lebontva a nagyobb portálok felett a szemöldökpárkányok árulkodnak az érzéketlen beavatkozásról.

Sok városban nem engedik ezt a szabályozások. A régi polgárházak bejáratai az udvarokról nyíltak vagy a kapualjából. Pécsen kinyitják a kapukat, a belső udvarok az utca térébűletei, és onnan közelíthetők meg a boltok, éttermek, szolgáltatók műhelyei. Záróra után a kapu bezáródik. Így lehet bolt az utcafronton úgy, hogy megmarad az ablakok nyílásrendszere, a horizontális lábazatok, osztópárkányok, oromdíszek sávja, a sokakban bevésődött patinás épület látványa, miközben megvalósul mögötte a kereskedelem hagyományos bemutató tere és az udvarra ülnek ki a söröző vendégei. Debrecenben a Batthyányi utca lett sétáló utca, és cívis házai ezzel a logikával revitalizálódtak.

Nyíregyházán alig vannak összenyitható udvarok, amelyekben átközölhetünk a másik utcába, mint Egerben, árkádjaink, mint Bolognában vagy Bázelen, ahol fedett helyen nézelődhetünk és fogyaszthatunk. Mindezt egyesítette a plázák első generációja, amelyek a parkolási problémák miatt kicsábították a városlakókat a külvárosokba. Az újabb szupermarketek már bejöttek a központba, de a többszintes passzázsok fényorgonás tereiben, a mindenben megnyilvánuló direktség, a minden eszközzel eladni akaró tolokodás valahol már taszító, az áruktól roskadó polcai között is magányosnak, tanácstalannak érzi magát a járókelő.

És akkor itt van egy új entitás. A Bocskai utcai sarokház, a történelmi utcasor kontextusába harmonikusan illeszkedő modern rekonstrukció.

A lizénákkal tagolt utcai falsíkját ablaksávok tagolják, – járdaszintig levezetve. A műkövel megismételt lábazati elemek, enyhén stilizált történelmi tagozatú nyílászervek, timpanon idézetek és párkányok segítenek a régi homlokzatot felidézni és elfelejteni, mintha mindig is ilyen lett volna itt minden, mert nem az elemeket őrizte meg műemléki precizitással, hanem az architektonikus tagozatok funkcionális és rendező elveit. Így lett a haszontalaná vált kapualj a vertikális bejárat lépcsőházi tömege. A fogsoros osztópárkány a kötelező szomszédhoz igazodás után légies ablaksávval lebegteti a hasznosított tetőtérét a megemelt héjazat alatt. A fehér műkö plasztikák archaizáló elemei harmonikus ritmusukkal utalnak vakolt elődeikre, és a vakolt falmezők a szürke ötven árnyalatából a fehérhez legjobban igazodót kapták a tervezőtől.

A magastető utcasor lezárásaként a lépcsőházi hasáb konzolosan kikönyököl sarkon és a gerincmagasság felett leszegi az utcát. A csonkolt tömeg a gyalogjárdának ad helyet és vertikális hangsúlyt az utcasoroknak. A lépcsőház ablaksávjai kortárs építészeti gesztusként fordítják át a tömeget a körút folytatandó XXI. századi világába. Addig is a benyúló udvari szárny Munkácsi Vasgyárban készült öntöttvas oszlopsora fölött visszaköszön vízszintes attikájú tetőfelépítmény és a masszív kerítés fala, amely a belső udvar intimitását biztosítja és a parkolókat takarja. Jó időben újult meg a kis SZTK homlokzata is, hogy elfogadjuk az új körútszakasz nem disszonáns, de provizórikus térfalaként.

A Bocskai utca 17. rekonstrukciója, közvetlen belépést biztosítva a gyalogos zónából a megmaradó mennyezetekkel létrejött nagy belmagasságú terekben, galériás térébűleteknek ad színpadot. A kereskedelmi egység – galériás cipőbolt – és a Frei kávézó jól sáfárkodik a téri pódiumokkal. Az udvari szárny kiállító teremmel, irodával folytatódik a tetőtérben, alatta pedig az egységek kiszolgáló helyiségei sorakoznak.

A kávéházban így létrejött látványos szinteltolódásokban intim galériákat, búvósarkokat, megfigyelőállomásokat vagy csak bámécszkodó nézőpontokat hoznak létre a bútorozások virtuális mikrokönyezetet. A tér felfedezésre csábít, vendégei kipróbálhatják számtalan kanyonját, platóját, nézeteit. Mindenhonnan más. Változatos belsőépítésze arabos, indonéz, dél-amerikai, olasz, és a kávékultúra minden hazájára utalásokat villant fel egymásba áttűnésekkel. A komplementerekkel dolgozó színekavalkád zöldjei, vörösei, kékjei ellenére a faltestek elemei nem vesznek össze, mert minden elemük minőség. Nem összetakolt vagy csak divatos falburkolatok. Az építető Dobos Tibor jó példák alapján tartotta kézben az enteriőröket. A sokszínűséget és anyaghasználatot a padozat a falbetétek és a mennyezet barnája moderálja. Az emeleti rendezvényter és kiállító terem fehérekkel, szürkékkel lecsendesül, hogy helyet adjon más műfajok érvényesülésének. A koffein élvezetének eme oázisa a Frei kávézók arculaterve szerint készült, a hálózat 21. tagja. Elnézve reklámképeiket, talán a fatéglás pult és a szervizkonyha lamellás kabinjai azonosak valamennyiben. Illetve a kávétermesztés hazáinak kontinens-képei. Jó, hogy ez a találkozóhely létrejött a városban. A példaértékű építészeti produkció hiánypótló szolgáltatást fogad be. A jól kitalált frencsájz a világ legális szenvedély-italának földrészenként és tájegységenként más-más ízeit felvonultató kávé-választékával újra rangot ad az automaták melletti műanyag pohárban fogyasztott löttyé zúllott fekete lének. Stresszes munkahelyek állva lehörpintett langyos italát nemesíti kávéházi gurmanok élvezkedési tárgyává. Az építészeti metamorfózis pedig találkahelyé emelte ezt a Krúdy-látta polgárházat is.

A rekonstrukció tervezője Balázs Tibor, Pro Architectura díjas építész ebben a munkájában is megmutatta, hogy nemcsak a kortárs építész progresszív vonulatának avatott mestere, hanem a regionalista hagyományból építkező házakhoz is ért. Igazolja ezt a Római Katolikus Lelkipásztori központ palotahomlokzata mellé épített konzekvens térgenerálás, vagy a Móricz Zsigmond Könyvtár hatvanas évekbeli modernségét XXI. századi kortárs plasztikai műtettel város-szépévé tevő briliáns rekonstrukciója.

